

Голові разової спеціалізованої вченої
ради Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана
Петра Сагайдачного, начальниці
кафедри воєнної історії факультету
бойового застосування військ,
докторці історичних наук,
проф. Олесі КУЦЬКІЙ

ВІДГУК

**на дисертаційну роботу Поронюка Романа Олександровича
«Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у
1991–2021 рр.: історичний аспект», яка подана на здобуття наукового
ступеня за спеціальністю 032 історія та археологія
галузі знань 03 Гуманітарні науки**

Актуальність теми дослідження. З моменту проголошення незалежності України в 1991 році, перед Збройними Силами України (ЗСУ) постало важливе завдання – не тільки захищати територіальну цілісність держави, але й формувати позитивний образ армії в суспільстві. Одним із ключових елементів для досягнення цього стала інформаційно-медійна складова військової політики, яка суттєво еволюціонувала протягом 1991–2024 років. Ця еволюція відбувалася в контексті соціальних, політичних і технологічних змін, що відображали потреби держави у створенні нової, ефективної системи інформаційної підтримки ЗСУ. Після розпаду Радянського Союзу Збройні Сили України успадкували значну частину військової техніки та структури, проте були відсутні належні інформаційно-медійні підрозділи, здатні ефективно впливати на громадську думку. Основними завданнями на початковому етапі стали інформування населення про роль ЗСУ у забезпеченні безпеки країни та побудова довіри до новоствореної армії. В цей період відбулося створення

перших військових медіа, зокрема газет, телевізійних програм і радіостанцій. Проте до початку 2000-х років інформаційна політика залишалася на рівні класичних медіа, які не мали достатньої інтерактивності та широкого охоплення.

Реформи у ЗСУ, що розпочалися на початку 2000-х років, стали важливим етапом розвитку інформаційної компоненти. Окремим кроком стало впровадження сучасних технологій і розширення медійного представництва. У цей період почали активно розвиватися нові формати медійного покриття – веб-сайти, телебачення та спеціалізовані військові видання. Окрім того, важливим аспектом стало інформування суспільства про міжнародні миротворчі операції, у яких брали участь українські військові. Важливо було донести до громадськості позитивний досвід України на міжнародній арені. Водночас підкреслювалася важливість обороноздатності України та підготовки армії до можливих загроз.

Кардинальні зміни в інформаційній політиці ЗСУ відбулися після 2014 року, з початком агресії російської федерації. Інформаційна війна стала ключовим компонентом військових дій, що вимагала від Збройних Сил швидкої адаптації до нових умов. Російська сторона активно використовувала медіа та дезінформацію для формування негативного образу українських військових і знищення довіри до ЗСУ як всередині країни, так і за її межами. Збройні Сили України відповіли на цей виклик активізацією інформаційних кампаній. Створювалися нові платформи, сторінки в соціальних мережах, де публікувалися офіційні дані про хід військових операцій. У цей період народжується поняття «інформаційного фронту», де боротьба за правду стала не менш важливою, ніж реальні бойові дії.

До 2021 року інформаційно-медійна компонента Збройних Сил України значно зміцніла, ставши важливим інструментом у боротьбі за довіру громадськості та підтримку міжнародної спільноти. Проте перед українськими військовими медіа стоять нові виклики. Серед них – необхідність розвитку кібербезпеки, покращення інфраструктури для протидії дезінформації та

зміцнення співпраці з міжнародними інформаційними структурами. Зважаючи на ці аспекти, вважаю тему, обрану дисертантом для дослідження, перспективною для подальших досліджень та формування позитивного іміджу ЗС України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Серед сукупності досліджень, присвячених аналізу основних аспектів інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України, дослідження Поронюка Р.О. спонукає до переосмислення перспективи розвитку інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України, що полягають у подальшій інтеграції сучасних технологій, таких як штучний інтелект і автоматизовані системи управління, для покращення інформаційної стратегії ЗСУ. Оскільки з огляду на постійну гібридну загрозу з боку росії, українська армія продовжуватиме вдосконалювати медіа-присутність та підвищувати рівень обізнаності громадян щодо подій на фронті.

Основна мета дослідження визначена автором – здійснити теоретичне обґрунтування сутності та функціональних властивостей інформаційно-медійної компоненти ЗС України у період 1991–2021 рр. з урахуванням історичного контексту, поглядів керівництва держави й оборонного відомства, технічних (технологічних) і соціокультурних змін, що впливали на її формування та функціонування. Поставлені Поронюком Романом завдання скеровані на виявлення концептуальних засад дослідження стану наукової розробки теми; порівняти та проаналізувати досвід країн – членів НАТО щодо протидії негативному інформаційному (інформаційно-психологічному) впливу противника на прикладі профільних структур збройних сил Республіки Польща і Литовської Республіки; розглянути сили та засоби збройних сил російської федерації, які використовуються для ведення інформаційних війн; дослідити історію розвитку інформаційно-медійної компоненти ЗС України; розробити періодизацію діяльності інформаційно-медійної компоненти ЗС України.

Зміст дисертаційного дослідження та опубліковані наукові праці дають підстави стверджувати, що мета та завдання дослідження вирішені в повному

обсязі та корелюються із науковими результатами і висновками. Об'єктом дослідження виступає Збройні Сили України, а предметом дослідження – підрозділи інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації вперше: запропоновано періодизацію історіографії з питання, що досліджується; зроблено порівняльний аналіз досвіду країн НАТО у протидії та нейтралізації негативного впливу противника на прикладі збройних сил Республіки Польща та Литовської Республіки; розглянуто сили та засоби збройних сил російської федерації, які використовуються для ведення інформаційних війн; розроблено періодизацію діяльності підрозділів інформаційно-медійної компоненти ЗС України від моменту їх створення до початку повномасштабної агресії російської федерації проти України; проаналізовано основні форми та методи протидії інформаційному впливу російської федерації силами і засобами інформаційно-медійної компоненти ЗС України від 2014 до кінця 2021 р.; узагальнено організаційну та функціональну складові стратегічних комунікацій. Запропоновано ввести до наукового обігу термін «інформаційно-медійна компонента» – сукупність елементів організаційної структури ЗС України, об'єднаних за функціональним призначенням, діяльність яких спрямована на реалізацію державної інформаційної політики у військовій сфері шляхом аналітико-синтетичної обробки інформації та створення якісного інформаційного продукту.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані у дисертаційній роботі висновки та теоретичні положення можуть сприяти подальшому вивченню інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України. Результати дослідження можуть знайти своє застосування у практичній діяльності, їх можна використовувати у діяльності підрозділів, що працюють з інформаційно-медійною компонентою, при відпрацюванні змін до організаційно-штатної структури, удосконаленні чинної законодавчої бази для створення правового підґрунтя для їх функціонування (проведення інформаційних заходів). Також матеріали

дисертаційної роботи можуть використовуватися у навчальному процесі курсантів вищих військових навчальних закладів та студентів цивільних ЗВО для вивчення основних форм і методів діяльності інформаційно-медійної компоненти ЗС України щодо протидії негативному інформаційному впливу противника. Також результати дисертаційної роботи можна застосувати у навчальному процесі при вивченні навчальних дисциплін «Інформаційна безпека», «Інформаційно-аналітична діяльність», «ПСО», «Інформаційна політика та гібридні війни».

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків і додатків (обсяг основної частини дисертації 171 сторінка, 8 додатків на 19 ст.). Список використаних джерел складає 150 найменування, викладений на 16 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 190 сторінок. Оформлення дисертації відповідає вимогам до такого виду робіт. Аналіз тексту дисертаційної роботи свідчить про дотримання автором вимог академічної доброчесності. У роботі подано посилання на відповідні джерела при використанні ідей, розробок, тверджень і відомостей, а також надано достовірну інформацію про результати наукової роботи, використані методи дослідження і джерела інформації. Представлений рукопис дисертації у повній мірі відображають зміст роботи, відповідають спеціальності 032 історія та археологія галузі знань 03 Гуманітарні науки.

Повнота викладення наукових положень, висновків і результатів в опублікованих працях. Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, підтверджується публікацією основних результатів у фахових вітчизняних та іноземних виданнях, їх апробації на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях. Якість, обсяг та кількість публікацій здобувача відповідає вимогам, встановленим для здобуття ступеня доктора філософії. Основний зміст та результати проведеного дослідження викладено автором у 8 наукових публікаціях: 1 стаття видана в науковому журналі, який індексується у базі

даних Web of Science, 5 – опубліковані у наукових виданнях, які включені до переліку наукових фахових видань України та мають категорію «Б», 2 – додатково висвітлюють наукові результати дослідження, опубліковані у вигляді статей апробаційного характеру.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи. У цілому позитивно оцінюючи науковий рівень дисертаційної роботи Поронюка Романа Олександровича, слід зазначити деякі дискусійні положення та зауваження:

1. Автором у вступі визначено *«Методологією дисертаційного дослідження стали принципи історизму, об'єктивності, науковості та достовірності висвітлення подій»*. Хотілося би більш ширше розкрити питання методології дослідження. До аналізу методології також варто було би включити два важливі методи, які автор використовував, але не зазначив. Це контент-аналіз та метод інтерв'ювання. Так, на с.116 дисертант зазначає *«Автор дисертаційного дослідження зустрівся і записав інтерв'ю з полковником у відставці Володимиром Погорельцевим – відповідальним редактором редакції спеціальної пропаганди при політичному управлінні Прикарпатського військового округу у 1978 – 1989 рр.»*, це свідчить про використання цього методу. Контент-аналіз – якісно-кількісний метод вивчення документів, який характеризується об'єктивністю висновків та полягає у обробці тексту з подальшою інтерпретацією результатів, що теж прослідковується у роботі.

2. У вступі дисертант зазначає *«Географічні межі дослідження включають Україну та інші країни світу (Литовська Республіка, Республіка Польща, Російська Федерація)»*. Обґрунтування, яке подано автором, не досить коректне і предметне, тому можна було би додати, що спільним є діяльність Литовсько-польсько-української бригади імені Великого гетьмана Костянтина Острозького (*ЛитПолУкрбриг; LITPOLUKRBRIG*) – військової бригади країн Люблінського трикутника, яка була створена у 2014 році зі збройних сил Литви, Польщі та України. Тим паче, що автор згадує співпрацю у рамках цього об'єднання на с.70 *«Спорідненість наших систем інформування*

населення задля підтримки армії пройшла апробацію у спільній Литовсько-польсько-українській бригаді». Або обґрунтувати вивчення досвіду саме цих країн тим, що Україна прагне вступу до НАТО і досвід інформаційно-медійної роботи збройних сил зазначених країн є цінним для дослідження.

3. На с.26 дисертант пропонує власну періодизацію української історіографії за проблематикою дослідження, яка умовно поділяється на три періоди, де третій період охоплює 2014 р. – до сьогодні. На мою думку, цей період потрібно ділити на два: 2014-2022 рр., 2022р.-до тепер, оскільки з 2022 р. – це інші принципи та умови роботи для інформаційно-аналітичних структур ЗСУ, так само як і нове поле наукових розвідок для науковців. Автор про це також зазначає на с. 111 *«...якщо протягом 1991–2014 рр. служба зв'язків із громадськістю ЗС України лише мусила доводити своє право на існування через брак єдиного бачення її структури і функцій з боку військового командування, то у 2014–2022 рр. відбувався її якісний розвиток відповідно до завдань, визначених низкою концептуальних документів з питань національної безпеки України»*.

4. Період вивчення документів та нормативно-правових актів не є рівнозначним, оскільки з метою дослідження інформаційно-медійних структур збройних сил Литовської Республіки та Республіки Польща автором обрано низку сучасних документів з 2019 р., а рф – з 1991 р. При аналізі джерельної бази також необхідно було би не просто перерахувати групи джерел, а зазначити чому ці джерела важливі та що саме для аналізу та характеристики дисертант використав.

5. На мою думку, некоректна назва підрозділу 2.1. «Досвід країн – членів НАТО щодо протидії негативному впливу противника за прикладом збройних сил Республіки Польща та збройних сил Литовської Республіки». Якщо досвід конкретних держав, то саме їх і слід зазначати у назві підрозділу, не узагальнюючи усі країни НАТО.

6. С.54 Таблиця 2 Інформаційний звіт про оцінку інциденту незаповнена.

7. На с. 68 дисертант робить підвисновок до підрозділу 2.1.2. «Інформаційно-медійна компонента збройних сил Республіки Польща» *«Отже, після Арабської весни можна розглядати російсько-український конфлікт як важливе свідчення того, як Інтернет використовується під час конфліктів»*, що зовсім не прив'язаний до тексту самого підрозділу.

8. У декількох підрозділах автор зазначає *«...Росія входить до п'ятірки країн з найбільш розвиненим рівнем кібервійськ...»*, *«В арсеналі влади РФ присутні цивільні приватні «фабрики тролів», безліч телеканалів, радіо, газет, журналів, інформаційних агентств, блогерів, експертів, «вільних» журналістів тощо»* й ін., тому хотілося би побачити більший аналіз діяльності тролів, ботів, ельфів й ін.

9. У підрозділі 3.1. «Зародження та становлення інформаційно-медійних структур ЗС України (1991–2014 рр.)» аналіз мав би стосуватися безпосередньо зазначеного періоду, а на сторінках дисертації зустрічаємо відомості з радянського періоду.

Загальний висновок. З огляду на викладене, дисертація Поронюка Романа Олександровича «Розвиток інформаційно-медійної компоненти Збройних Сил України у 1991–2021 рр.: історичний аспект» за науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів відповідає кваліфікаційним вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), та вимогам постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з постановами КМУ № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023), а також відповідає спеціальності 032 історія та археологія. Поронюк Роман

Олександрович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 історія та археологія.

Опонент

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри міжнародних
комунікацій та політичного аналізу,
декан факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Антоніна ШУЛЯК

